

คตินิยมรำผีมอญในประเทศไทย

Tradition in Mon Spirit Dances

อาจารย์สุชีรา อินทโชติ

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Suchira Inthachote, Instructor

Faculty of fine and applied arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Tel : 025494581 , 0863174006 E-Mail : jumpoon15@hotmail.com

บทคัดย่อ

คตินิยมการรำผีมอญ เป็นการนำเสนอความเชื่อของชนชาวมอญ ที่เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่พำนักอยู่ในประเทศไทย และปรากฏหลักฐานตัวอักษรมาตั้งแต่ยุคทวารวดี โดยเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย และอยุธยาในอดีต การเข้ามาของชนชาวมอญได้นำวัฒนธรรม ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณีต่างๆที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนและยังคงให้ความสำคัญและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกระทั่งปัจจุบัน ชนชาวมอญมีความเชื่อ และให้ความสำคัญในเรื่องการนับถือผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ เนื่องจากการนับถือผีเป็นการสืบทอดทางด้านสายตระกูลหรือสืบเชื้อสายสกุล ดังนั้นการสืบทอดจึงเป็นบุตรชายในตระกูลเท่านั้น และการนับถือจะต้องมีข้อปฏิบัติต่างๆที่ยึดถืออย่างเคร่งครัด หากมีการกระทำผิดกฎจะต้องทำการขอขมา ด้วยวิธีการจตุรปูเทียนขอขมาหรือการจัดพิธีกรรมรำผี

รำผีมอญเป็นพิธีกรรมของชาวมอญที่จัดขึ้นจากระบบความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ การจัดพิธีกรรมดังกล่าวจะต้องจัดขึ้นเมื่อบุคคลในตระกูลหรือสายตระกูลตามนามสกุลของตนเกิดเหตุบางประการ เช่น อากาศเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ การขอขมาเมื่อกระทำผิดข้อปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ทั้งนี้ในการจัดพิธีกรรมยังเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เป็นการช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้กับลูกหลาน เป็นโอกาสในการพบปะและร่วมทำกิจกรรมในสายตระกูลนั้นๆ ในปัจจุบันการจัดพิธีกรรมรำผีค่อนข้างน้อยลงเนื่องจากขั้นตอนที่มีความละเอียด ต้องมีการศึกษาดูวันในการจัดที่เหมาะสม การจัดเตรียมสถานที่ สิ่งของเครื่องใช้และเครื่องสังเวยมีความยุ่งยาก และที่สำคัญสถานที่ในการจัดและค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีกรรมในแต่ละครั้งจะต้องใช้เงินจำนวนมากและไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจรอบครวั ในยุคปัจจุบัน จึงทำให้พิธีกรรมรำผีของชนชาวมอญค่อยๆ จางหายไปจากระบบการดำเนินชีวิตในสังคม

คำสำคัญ : คตินิยม, รำผีมอญ, พิธีกรรม

Abstract

The author would like to present about belief of the Mon minority who immigrated into Thailand long time ago. They brought their belief, culture, art and traditions which were inherited from one to another generation. Mon people also believed in animism, especially the ancestral spirits. Because animism was believed to be descended, so it was especially

inherited only to the sons of the family. Mon people had to strictly follow the rules of animism as well. If someone broke any rules, he or she had to ask for forgiveness with candles and incense sticks or conducting ritual Mon spirit dances.

The ritual Mon spirit dances which were originated from the ancestral spirit belief would normally be held when someone in the family had an unexpected incident, for example, illness, or an accident. Furthermore, asking for forgiveness would also mean expressing Mon people's gratitude to their ancestors, encouraging, and participating among the family members. However, nowadays the ritual spirit Mon dances rather decreased due to its precise process, the exact and appropriate date, well preparation of the venue and complicated materials and sacrifices. The ceremony also required a lot of money and this was not compatible to the present economic situation of the Mon families. As a result, the ritual Mon spirit dances of Mon people gradually disappeared from the Mon society.

Keywords : Tradition, Mon spirit dances, Ritual

บทนำ

ชนชาวมอญมีประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่และมีความยาวนาน ในอดีตเคยมีความรุ่งเรืองและมีอิทธิพลอยู่บริเวณฝั่งตะวันออกในเขตลุ่มแม่น้ำอิระวดีในประเทศเมียนมาร์ปัจจุบัน ชาวมอญมีความเป็นตัวตนมีอารยธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีความเป็นอยู่ ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง ในอดีตชนชาวมอญมักเป็นกลุ่มชนที่ถูกกรูกรานอยู่เสมออีกทั้งในระบบการปกครองยังมีการแย่งชิงอำนาจกันเองภายในอาณาจักร ด้วยศึกภายนอกรวมทั้งศึกภายในที่เกิดขึ้นในระบบการปกครองทำให้อาณาจักรของชนชาติชาวมอญเกิดความล่มสลายลง เหลือเพียงแต่ร่องรอยที่จารึกในประวัติศาสตร์และกลุ่มที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อหลีกเลี่ยงภัยจากศึกต่างๆที่เกิดขึ้น มาตั้งถิ่นฐานพำนักอยู่ในประเทศไทยและบริเวณตอนล่างของพม่า

เดิมบรรพบุรุษของชาวมอญได้อพยพมาจากแคว้นมณีปุระ ประเทศอินเดียและได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกที่เมืองสะเทิมราว 241 ปีก่อนพุทธศักราช ต่อมาพม่าได้เข้ามาทำสงครามกับชนชาวมอญจนพม่าสามารถยึดอำนาจได้สำเร็จ ด้วยผลจากสงครามในครั้งนี้ทำให้ชนชาวมอญไม่สามารถอาศัยอยู่ในอาณาจักรของตนเองได้ จึงได้ทำการอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง ซึ่งในการอพยพของชนชาวมอญมีเส้นทางในการเข้าสู่ไทยหลายเส้นทาง ได้แก่ การอพยพมาทางเมืองตาก เมืองอุทัยธานี และด่านเจดีย์สามองค์ เมืองกาญจนบุรี (สุจิตลักษณ์ ดีผดุง, 2542) การอพยพเข้ามาได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้มีการจัดสรรที่อยู่อาศัย ให้มีพื้นที่เพียงพอ โดยมีการแบ่งชาวมอญให้ไปอาศัยตามแหล่งต่างๆที่ทางการไทยได้จัดสรรให้ ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดนนทบุรี

จังหวัดราชบุรีและจังหวัดกาญจนบุรี นอกจากการจัดสรรในเรื่องที่อยู่อาศัยแล้ว ชาวมอญที่อาศัยในไทยยังได้รับสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับคนไทยในทุกๆ ด้าน เช่น การประกอบอาชีพ ชาวมอญสามารถทำอาชีพของตนเองตามความถนัดและความสามารถไม่ว่าจะเป็นอาชีพทางด้านศิลปหัตถกรรม เช่น การปั้นหม้อ ทำอิฐ และโอ่ง โดยเฉพาะการปั้นหม้อ และการทำอิฐที่ยังคงเป็นอาชีพของชาวมอญสืบทอดต่อกันมาและสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน นอกจากอาชีพจากที่กล่าวมาแล้วนั้น อาชีพทางด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน ก็ยังเป็นอาชีพที่ชาวมอญมีความถนัดและให้ความสำคัญเช่นกัน ทั้งนี้ในการประกอบอาชีพของชาวมอญทางการของไทยยังให้สิทธิในการครอบครองและจ้างจ้งพื้นที่ในการประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกับคนไทย

การดูแลปกครองชนชาวมอญที่อาศัยอยู่ในไทย ทางการไทยให้สิทธิความเท่าเทียมเช่นเดียวกับชาวไทย อีกทั้งยังให้สิทธิในการเข้ารับราชการเพื่อจัดตั้งหัวหน้าหมู่บ้านจนถึงระดับกรมการเมือง เพื่อคอยดูแลกลุ่มชนชาวมอญของตนให้มีความเป็นอยู่อย่างเป็นระเบียบและสงบสุข ถึงแม้ว่าชาวมอญจะได้รับสิทธิเสรีภาพทั้งในด้านที่อยู่อาศัย การดำเนินวิถีชีวิต ระบบการปกครองในชุมชนแล้วนั้น แต่ถึงอย่างไรชนชาวมอญจะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของไทยเช่นเดียวกับประชาชนชาวไทยเพื่อให้ประชาชนชาวไทยและชาวมอญสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ยังมุ่งหวังให้ชนชาวมอญมีความจงรักภักดีต่อต่อพระมหากษัตริย์ไทยและสามารถผสมกลมกลืนกับชนชาวไทยได้เป็นอย่างดี

ระบบความเชื่อเกี่ยวกับผีมอญ

ความเชื่อของชนชาวมอญเกี่ยวกับการนับถือผี เป็นระบบความเชื่อที่มีการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษสู่รุ่นต่อรุ่นจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ระบบความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกในคติความเชื่อของคนมอญจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นับว่าเป็นรูปแบบความเชื่อที่ผสมผสานและกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เจตคติ อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตของชนชาวมอญ ซึ่งเปรียบเสมือนจารีตที่ยึดถือปฏิบัติได้อย่างไม่มีการโต้แย้งถึงแม้ว่าระบบความเชื่อในเรื่องผีของชาวมอญอาจจะเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติและไม่มีหลักการใดเข้ามาพิสูจน์ได้ก็ตาม ถึงกระนั้นชนชาวมอญยังคงให้ความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและหลีกเลี่ยงมิได้

การนับถือผีของชนชาวมอญมีการเล่าถึงตำนานที่ทำให้เกิดระบบความเชื่อดังกล่าวไว้ว่า สืบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลครั้งนั้นมีเศรษฐีผู้หนึ่งมีภรรยา 2 คน ต่อมาเมียหลวงฆ่าลูกของเมียน้อยตายเพราะความริษยา ทั้งสองคนเมื่อตายไปแล้วก็ยังมีความอาฆาตพยาบาทจองเวรกันและกัน และกินลูกของอีกฝ่ายหนึ่งสลบกันไปคนละชาติจนในที่สุดฝ่ายหนึ่งได้เกิดเป็นผีและอีกฝ่ายได้เกิดเป็นมนุษย์ ฝ่ายที่เกิดเป็นผีได้ไล่ตามมนุษย์เพื่อที่จะกินลูกมนุษย์ ฝ่ายมนุษย์ได้หนีไปพึ่งพระพุทธเจ้าขณะที่ประทับอยู่ ณ เวฬุวันมหาวิหาร พระองค์ทรงทราบถึงความเป็นไป จึงโปรดเทศนานางผีให้ได้เห็นโทษของการจองเวร นางมนุษย์และนางผีจึงได้ระงับเวรต่อกัน ต่อมานางผีได้ไปอยู่กับมนุษย์ได้ช่วยเหลือแนะนำนางมนุษย์ให้ทำนาได้ผลดี จนเกิดโรคศัทรพ์มั่งคั่ง รวมทั้งชาวเมืองก็ได้รับความช่วยเหลือด้วยเช่นกัน จึงเป็นมูลเหตุแห่งการนับถือผีมาจนถึงปัจจุบัน (พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน, 2549 : 37) ความเชื่อ

ของชาวมอญที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ 1. ความเชื่อเกี่ยวกับผีประจำหมู่บ้าน 2. ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับผีประจำหมู่บ้าน หรือที่ชาวมอญเรียกกันว่า “ศาลเจ้าพ่อ”

ภาพที่ 1 ศาลเจ้าพ่อนรายณ์

ภาพที่ 2 ศาลเจ้าพ่อท้อป

ที่มา : จากการบันทึกภาพของผู้เขียน จังหวัดปทุมธานี

ชาวมอญมีความเชื่อว่าเป็นผีที่คอยช่วยเหลือ ปกป้อง คุ้มครองในกลุ่มชนชาวมอญ หรือกลุ่มหมู่บ้าน สามารถดูแลรักษาให้ชาวมอญในชุมชนอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุขและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชน การแสดงความเคารพนับถือของชาวมอญที่มีต่อศาลเจ้าพ่อในทุกๆ ปี ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเปรียบเสมือนวันขึ้นปีใหม่ของไทย ประเพณีชาวไทยจะมีการรดน้ำ

ดำหัวผู้ใหญ่ มีการทำบังสกุลและทำบุญตักบาตรให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ เพราะประเพณีวันสงกรานต์นั้นมีอิทธิพลต่อชาวไทยเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในไทยได้นำประเพณีสงกรานต์มายึดถือเป็นวันสำคัญของตนในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการไหว้ผีซึ่งเป็นการแสดงถึงความเคารพ การรำลึกถึงบุญคุณและ ความกตัญญู ที่มีต่อศาลเจ้าพ่อ ในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ชาวมอญจะนำเครื่องบูชามาถวายที่ศาลเจ้าพ่อ โดยจัดอาหารใส่ถาด ประกอบด้วย กล้วย มะพร้าว ขนมหล่ำขาว หมากพลู ฐูปเทียน น้ำอบ โดยน้ำอบจะนำมาประพรมแก่ศาลเจ้าพ่อ เพื่อความเป็นสิริมงคล เครื่องบูชาที่ชาวมอญจัดเตรียมขึ้นในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นผลไม้ที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นของตน และในส่วนของขนมในอดีตจะเป็นขนมที่สามารถทำเองได้จากบ้านที่ประกอบไปด้วยแป้งข้าวเหนียวและน้ำตาล แต่ในปัจจุบันผลไม้ที่ใช้ก็ยังคงเหมือนเช่นเดิม ในส่วนของขนมก็เป็นขนมที่สามารถหาซื้อได้ง่ายโดยทั่วไปในชุมชนนั้นๆ นอกเหนือจากการถวายเครื่องบูชาศาลเจ้าพ่อ

ภาพที่ 3 เครื่องบูชาผีประจำหมู่บ้าน ประกอบไปด้วยกล้วยน้ำหว่า มะพร้าว ขนมหล่ำขาว หรือสิ่งที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นๆ
ที่มา : จากการบันทึกภาพของผู้เขียน จังหวัดปทุมธานี

เมื่อมีการถวายเป็นเครื่องบูชาแล้วก็จะมีการร่ายรำตามทำนองเพลง โดยผู้ที่เป็นร่างทรงประจำของหมู่บ้าน และมีการบรรเลงเพลงมอญจากวงปี่พาทย์ของชาวมอญในชุมชน และบุคคลที่เป็นร่างทรงจะทำการร่ายรำถวายเจ้าพ่อ จากนั้นก็จะมีคนเชื่อว่าผู้ที่ร่ายรำนั้นเจ้าพ่อได้เข้ามาประทับร่างเพื่อมารับเครื่องถวายและมาอำนวยการพรแก่ชาวมอญในชุมชน เพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากการนำเครื่องสักการะมาถวายในช่วงสงกรานต์แล้วในบางโอกาสชาวมอญก็นำเครื่องสักการะมาถวายเพื่อบนบานให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา เช่น ขอในเรื่องโชคลาภ ขอในเรื่องหน้าที่การงาน และสามารถขอในเรื่องต่างๆไปได้เช่นกัน หากคำขอดังกล่าวได้ดังสมปรารถนาจะมีการแก้บนจากผู้ขอ โดยการรำถวายหรือถวายเครื่องสังเวยหรืออาจจะเป็นสิ่งอื่นที่ผู้ขอได้ทำการสัญญาไว้กับศาลเจ้าพ่อ

2. ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีบรรพบุรุษคือผีประจำตระกูล เป็นผีที่บุคคลในตระกูลนั้นจะต้องให้ความสำคัญและเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ในระบบการสืบทอดผีบรรพบุรุษของชาวมอญจะต้องเป็นบุตรชายคนโตของตระกูล หากคนโตของตระกูลไม่ใช่บุตรชายก็สามารถเป็นบุตรคนต่อไปได้เพียงแต่จะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น ในระบบการสืบทอดของการนับถือผีจะต้องยึดตามสายนามสกุลของตนที่ใช้เท่านั้น ในส่วนของบุตรสาวหากมีการออกเรือนก็จะถือว่าได้ขาดจากสายตระกูลของตนและไปนับถือผีในสายตระกูลของสามี สำหรับสะเกีที่แต่งเข้าก็จะเข้ามารับรับถือผีตามสายตระกูลของสามี

การนับถือผีบรรพบุรุษของชาวมอญมีความเชื่อสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ถึงแม้ว่าชาวมอญจะเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็ยังคงรักษาความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษผสมผสานไปกับ

ศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาดังตำนานความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีในข้างต้น สำหรับรูปแบบความเชื่อของแต่ละตระกูลจะมีตัวแทนของผีที่ตนนับถือมีความแตกต่างกันไป เช่น ผีงู ผีเต่า ผีผ้า ผีไก่ ผีม้า เป็นต้นแต่สำหรับประเภทของผีจากการศึกษามาสันนิษฐานว่าน่าจะมีอยู่ คือ ผีผ้า ผีกระบอกไม้ไผ่ แต่ในส่วนของผีงู ผีไก่ ผีเต่า นั้นน่าจะเกิดจากการเรียกแทนเครื่อง เช่นที่ไหว้ผีของแต่ละสายตระกูล แต่ถึงอย่างไรก็ยังเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลและเฉพาะของสายตระกูลนั้น ในการนับถือผีของชาวมอญขึ้นอยู่กับสายตระกูลนั้นๆ จะนับถือผีอะไร สำหรับการนับถือผีจะมีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

ผีเต่า ตระกูลใดที่นับถือเต่าเมื่อพบเห็นเต่าที่ใดให้บอกว่าเหม็นเน่าสาเหตุเนื่องมาจากจะได้ไม่ต้องนำมาปรุงเป็นเครื่องเซ่น หากไม่กล่าวก็อาจจะพบสิ่งไม่ดีในตระกูล

ผีงู เมื่อพบเห็นงูห้ามตีโดยเด็ดขาด เมื่อถึงเวลาเช่นไรก็จะมีภารกิจในใต้ดิน

ผีม้า ห้ามขี่ม้าเวลาบวช

ผีไก่ เวลาเช่นไรจะต้องมีไก่ต้มและไข่อุยในเครื่องเซ่น

ผีปลา ปฏิบัติเช่นเดียวกับผีไก่

ระบบความเชื่อเรื่องผีและการนับถือผีของชาวมอญที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นนั้นและยังคงยึดถือกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากระบบความเชื่อที่ยึดถือกันมาแล้วนั้นยังมีระบบการปฏิบัติเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวมอญที่ยึดถือสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด เปรียบเสมือนจารีตที่ยังคงสืบทอดต่อกันมา โดยมีข้อปฏิบัติที่ชาวมอญจะต้องปฏิบัติต่อผีทั้งนี้ในหนึ่งปีคนในตระกูลจะมีการเลี้ยงผีและทำบุญหนึ่งครั้ง โดยบนเรือนของชนชาวมอญจะต้องมีห้องหนึ่งที่จะต้องมีเสาเอกของบ้านและชาวมอญเชื่อว่าเสาเอกนั้น

เป็นที่สังสติดของผี และเป็นที่เก็บรักษาเครื่องผีประจำตระกูลซึ่งเป็นเครื่อง
อุปกรณ์และของใช้ของผีจะเก็บรักษาไว้ในหีบ หรือกล่องไม้ นำไว้บริเวณ
เสาเรือน เครื่องผีประจำตระกูลประกอบด้วย

1. แหวน เป็นแหวนประจำตระกูล 1 วง (อาจเป็นแหวนทองแท้
หรือแหวนพลอยแดง)

2. ผ้าผี ประกอบด้วยผ้านุ่ง 1 ผืน เสื้อแขนยาว 1 ตัว ผ้าขาวม้า
1 ผืน ผ้าโพกหัว 1 ผืน (หรือหลายผืนก็ได้) ผ้าสร่ง ผ้าแดง ผ้าเหล่านี้จะ
ต้องทำการเก็บรักษาให้ดีอย่าให้มีรอยขาดหรือเป็นรู แม้แต่รูเท่ามดก็มิได้
หากเกิดการชำรุดจะต้องรีบทำการเปลี่ยนผ้าทันที

3. กระจอกไม้ไผ่และใบลูกหว้า หรือกระจอกไก่อดำ

สิ่งของดังกล่าวจะต้องทำการเก็บรักษาเป็นอย่างดี หากหาย
หรือชำรุดเสียหายจะต้องทำการเปลี่ยนใหม่ทันที หากไม่มีการเปลี่ยนใหม่
ชาวมอญเชื่อว่าจะถูกลงโทษจากผี อาจจะทำให้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุหรือ
ทำงานไม่ประสบผลสำเร็จ ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อของสายตระกูลนั้น

ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องผียังมีผลในเรื่องการดำเนินชีวิตเพราะมีกฎ
ข้อห้ามที่ชาวมอญยังคงยึดถือ บางเรื่องเป็นกฎข้อห้ามที่เป็นกุศโลบาย
แต่บางเรื่องก็เป็นกฎที่ให้ปฏิบัติโดยมิทราบสาเหตุ เช่น

1. สามีหรือภรรยาที่ไม่ใช่ผีเดียวกับเจ้าของบ้านห้ามนอนค้างคืน
ด้วยกัน

2. ห้ามเล่นตุ๊กตาหรือรูปปั้นที่เป็นรูปคน

3. ห้ามคนท้องที่ไม่ใช่ในสายตระกูลเข้าไปในเรือนใหญ่ หรือนั่งพิง
ฝาบ้าน

4. ห้ามจับของต้องห้าม เช่น จับเต่า หรือหากจับแล้วต้องเอาไป
เช่นไหว้ผีทันที

ข้อปฏิบัติในการนับถือผีเป็นสิ่งทีปลูกฝังกันมาโดยตลอดโดยมิได้คิดว่าเป็นเรื่องยุ่งยากแต่ประการใด แต่เมื่อใดที่มีการกระทำผิดต่อกฎข้อห้ามจะต้องรับจุดรูป และนำน้ำไปรดขอขมาผีเรือนที่เสาะผี หากไม่ทำการขอขมาจะส่งผลให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นกับผู้ที่กระทำผิดหรือบุคคลอื่นในสายตระกูล และถ้าทำการขอขมาแล้วยังไม่หายก็จำเป็นจะต้องทำพิธีรำผี

มูลเหตุการรำผีและพิธีกรรมรำผี

1. สาเหตุการรำผีมอญ

พิธีกรรมการรำผีของชาวมอญมิได้กระทำเป็นประจำทุกปี ในการรำผีมอญแต่ละครั้งจะต้องมีต้นสายปลายเหตุซึ่งเป็นกฎข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามที่มีความเกี่ยวข้องกับกรนับถือผีโดยเฉพาะบ้านที่ได้รับสืบทอดผีบรรพบุรุษจะต้องทำการยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สาเหตุที่จะต้องจัดพิธีกรรมรำผีด้วยเหตุผลดังนี้

1.1. เป็นการแก้บน เช่นลูกหลานของเจ้าของบ้านหายสาบสูญไปคนในบ้านมีอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เจ้าของบ้านบนบานศาลกล่าวต่อผีว่าถ้าผีมาช่วยให้ได้คนคืนมาหรือหายป่วยจะรำผีถวาย

1.2. การกระทำผิดต่อผี เกิดขึ้น เช่น คนที่มีกรรมมานอนในบ้านหรือสามีภรรยาที่เป็นผีอื่นมานอนค้างคืนในบ้าน

1.3. เป็นการขอขมา เช่น เช่นเกิดเหตุเภทภัยใดๆที่ร้ายแรงขึ้นในบ้าน เจ้าบ้านไปหาหมอดู โดยหมอดูจะมีการเสี่ยงทายโดยการเสียบกระดูกไก่ลงในสมุดเสี่ยงทายถ้าบังเอิญเสียบตรงกับหน้าที่มีเหตุเภทภัยนั้นๆเป็นเพราะผีเป็นผู้กระทำ ก็ต้องกระทำพิธีรำผีเพื่อเป็นการขอขมาเพื่อให้ผียกโทษให้

การรำผีส่วนใหญ่สาเหตุเนื่องมาจากเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยและการบนบานศาลกล่าว ในเรื่องของการเจ็บป่วย คือไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ถึงแม้ว่าจะหาวิธีการรักษาในรูปแบบต่างๆแล้วแต่ก็ไม่สามารถทำให้หายขาดได้ และไม่ทราบสาเหตุที่มาของอาการป่วยว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ดังนั้นความเชื่อเดียวที่ชาวมอญยังคงรักษาและยึดมั่น คือความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และสันนิษฐานว่าน่าจะมีสาเหตุจากการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ถูกต้อง ผิดวิถี และจารีตการนับถือผี จึงจำเป็นต้องจัดพิธีกรรมรำผีขึ้น เพื่อทำการรักษาและเป็นการขอขมาต่อผี นอกจากสาเหตุอาการเจ็บป่วยในบางเรื่องที่เป็นเหตุร้ายหรือเกิดสิ่งไม่ดีภายในบ้าน หรือทำการค้าไม่ค่อยเจริญรุ่งเรืองมีอุปสรรคตลอดเวลา ก็สามารถจัดพิธีกรรมรำผีได้เช่นกัน

2. พิธีกรรมรำผีมอญ

พิธีกรรมรำผีของชาวมอญ

พิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ เป็นพิธีกรรมที่แฝงด้วยความเชื่อและการให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงอุปนิสัยที่สนุกสนานของคนมอญจากการละเล่นต่างๆ ในการทำพิธีรำผีจะมีขั้นตอนที่ค่อนข้างละเอียด มีการเตรียมงานไว้ล่วงหน้า 1 วัน ซึ่งในการเตรียมงานจะต้องมีการหาฤกษ์ที่เหมาะสม โดยไต้ง (ผู้ดำเนินการในพิธี) จะเป็นผู้กำหนด จากนั้นเจ้าภาพจะต้องไปนวดงูปีพาทย์มอญ และบอกกล่าวญาติๆ เพื่อที่จะได้ช่วยกันเตรียมสถานที่และของที่จะใช้ในการทำพิธี

ภาพขั้นตอนพิธีกรรมการรำผีมอญ

ภาพที่ 4 เป็นขั้นตอนการรำถวายผี ภาพที่ 5 ลูกหลานรำรับเครื่องสังเว
ภาพที่ 6 การรักษาโรค

ที่มา : จากการบันทึกภาพของผู้เขียน จังหวัดปทุมธานี

ในการประกอบพิธีกรรมรำผีมีขั้นตอนซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. วันสุกดิบ คือการเตรียมการก่อนมีงานวัน ซึ่งเจ้าภาพและญาติพี่น้องจะทำการเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องไหว้ให้ครบถ้วน และมีการปลุกโรงพิธีทั้งส่วนที่อยู่ด้านในและด้านนอกของพื้นที่ในการทำพิธีให้เรียบร้อย ในส่วนของผู้ดำเนินพิธีจะเป็นดูแลและแนะนำเจ้าภาพ แต่ก่อนที่ผู้ดำเนินพิธีจะทำการประกอบพิธีกรรมจะต้องนำเครื่องบูชาไปกราบไหว้เพื่อบอกบิดามารดา และบรรพบุรุษให้ทราบก่อน สาเหตุที่จะต้องมิวันสุกดิบเพราะการประกอบพิธีกรรมรำผีมอญค่อนข้างมีขั้นตอนและอุปกรณ์เครื่องบูชา มากจึงทำให้เกิดวันสุกดิบเพื่อตรวจสอบความครบถ้วน เพราะเชื่อว่าหากในวันประกอบพิธีกรรมรำผีมอญ อุปกรณ์และเครื่องไหว้ดังกล่าวไม่ครบถ้วนอาจทำให้ขั้นตอนพิธีกรรมรำผีมอญไม่ราบรื่น ทำให้ผีบรรพบุรุษเกิดความไม่พอใจและส่งผลที่ไม่ดีต่อเจ้าภาพได้

2. วันทำพิธีกรรมรำผีมอญ ในวันประกอบพิธีกรรมจะแบ่งพิธีเป็นพิธีช่วงเช้าและช่วงบ่าย ในช่วงเช้าขั้นตอนพิธีจะเป็นการจำลองวิถีชีวิตของคนมอญตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งเริ่มจากพิธีการตายเปรียบเสมือนการตัดเวรกรรมที่ได้กระทำไว้ เมื่อครบอายุก็จะทำการบวชเพื่อสืบทอด

พระพุทธศาสนา มีการบิณฑบาต และออกผ้าป่า จากนั้นจะมีการทำพิธีทำนํ้ามนต์เพื่อประพรมให้แก่ลูกหลานและมีการเสี่ยงทายในเรื่องทิศที่จะประกอบอาชีพของลูกหลานในสายตระกูล พิธีในช่วงเช้าจะค่อนข้างมีความปราณีตและละเอียดเพราะมีขั้นตอนที่สำคัญดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ดังนั้นในการบรรเลงดนตรีที่เปรียบเสมือนสื่อแทนคำพูดให้ผีบรรพบุรุษได้รับรู้ จึงมีท่วงทำนองที่หนักแน่นชัดเจน ยิ่งสร้างความน่าเชื่อถือและความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น พิธีกรรมดังกล่าวจะดำเนินไปเรื่อยๆจนกระทั่งถึงเวลาเที่ยงจึงหยุดพัก

ภาพที่ 7 การละเล่นชนไก่

ภาพที่ 8 การละเล่นคล้องช้าง

ภาพที่ 9 การละเล่นเล่นสะบ้า

ที่มา : จากการบันทึกภาพของผู้เขียน จังหวัดปทุมธานี

เมื่อถึงเวลาบ่ายโมงตรงจะทำการเริ่มพิธีกรรมรำผีมอญ และการละเล่นที่สนุกสนาน เช่น การละเล่นชนไก่ การละเล่นคล้องช้าง การละเล่นเล่นสะบ้า ทั้งนี้ท่วงทำนองดนตรีก็จะเป็นในลักษณะรวดเร็วมากยิ่งขึ้นซึ่งการละเล่นในพิธีกรรมรำผีมอญเปรียบเสมือนการเฉลิมฉลองหลังจากผ่านพิธีต่างๆในช่วงเช้า และเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการเตรียมงานด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การละเล่นของชาวมอญสามารถสื่อถึงอุปนิสัยของคนมอญได้อย่างชัดเจนในเรื่องความสนุกสนาน อีกทั้งการร่วมกันเตรียมอุปกรณ์ เครื่องสังเวทในพิธียังเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดีในสายตระกูลนั้นๆ

นอกจากขั้นตอนพิธีแล้วสิ่งสำคัญที่ควบคู่กับพิธีกรรมรำผีนั้นคือ วงปีพาทย์มอญ เพราะในการทำพิธีจะมีการรำเพื่อเชิญผีมอญ ทั้งนี้ใน ขั้นตอนพิธีจะต้องมีการบรรเลงไปตลอดเวลาและเพลงที่บรรเลงจะต้อง สอดคล้องไปด้วยกันกับพิธีกรรมรำผี เพราะเชื่อว่าการรำผีเป็นการอันเชิญ ผีให้เข้ามาสู่ในโรงพิธี ในส่วนของการบรรเลงเพลงจะเป็นสื่อกลางที่เปรียบ เสมือนการบอกกล่าวกับผีแทนคำพูดให้เกิดความเข้าใจระหว่างคนกับผี ซึ่งเชื่อว่าเมื่อเกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันแล้ว จะทำให้การทำพิธีกรรมรำผี มีความสมบูรณ์และมีความศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้ยังช่วยให้เกิดความเป็นสิริมงคล แก่เจ้าภาพและผู้ที่มีส่วนร่วมงาน

กระบวนการรำผีในพิธีกรรม

ในการทำพิธีการรำผีมอญ ผู้ประกอบพิธีซึ่งผู้รำจะเป็นผู้หญิงจะต้อง มีกระบวนการรำอยู่ในขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ซึ่งกระบวนการรำจะมีการถืออุปกรณ์เฉพาะและมีความสำคัญและไม่สามารถขาดได้ในพิธี ทั้งนี้ ในการรำรำจะมีความหมายตามลักษณะเฉพาะของอุปกรณ์ที่ถือ ในการรำรำจะเป็นไปตามจังหวะและท่วงทำนองของดนตรีที่บรรเลงและมีการ ถืออุปกรณ์ดังนี้

1. รำทำถือใบไม้ มือทั้งสองถือใบไม้ เอียงตัวไปทางซ้ายและขวามือทั้งสองสลับมือตามจังหวะ พร้อมทั้งย่อเข่าลง ทำสลับจนจบทำนองเพลง
2. รำทำถือดาบ มือทั้งสองถือดาบ วาดมือทั้งสองไปทางซ้ายและทางขวา โดยให้ดาบทั้งสองอยู่คู่ขนานกัน หันดาบออกนอกลำตัว เอียงตัวไปทางซ้ายและขวา ทำสลับไปมาจนหมดทำนองเพลง
3. รำถือกระบองไม้ไผ่ ถือกระบองไม้ไผ่ และวาดมือทั้งสองไปมาให้ขนานกัน ทำสลับซ้ายขวาจนหมดจังหวะ

ภาพที่ 10 การร่ายรำตัวแทนร่างทรงผีประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ 11 การร่ายรำของร่างทรงผู้ประกอบพิธี

ที่มา : จากการบันทึกภาพของผู้เขียน จังหวัดปทุมธานี

การรำในพิธีจะมีการรำที่นอกเหนือจากการถืออุปกรณ์เป็นการมอญซึ่งอยู่ในพิธีเปรียบเสมือนการรำถวายเป็นของของคนทรง การร่ายรำตามท่วงทำนองเพลงมีจุดประสงค์เพื่อให้ผีเข้ามาประทับร่างทรงในการรำเบื้องต้นจะเป็นท่ารำที่เป็นลักษณะเฉพาะของท่ารำมอญแต่เมื่อมีการเข้ามาประทับร่างทรงผู้รับจะไม่สามารถควบคุมตัวเองได้แต่จะมีการร่ายรำดำเนินไปเรื่อยๆตามจังหวะเพลงที่เร็วและหนักแน่น ทั้งนี้ผู้ที่เป็นร่างทรงประจำหมู่บ้านก็จะได้รับการเชื่อเชิญจากผู้ดำเนิรพิธีให้ออกมาร่ายรำร่วมกัน การร่ายรำในช่วงแรกผู้รำที่เป็นร่างทรงจะมีการรำที่อ่อนช้อยสวยงาม การร่ายรำจะดำเนินไปโดยส่วนใหญ่จะประมาณท่าที่ 4-5 ผู้รำก็จะเกิดการรำที่หนักหน่วงซึ่งมีความเชื่อว่าการประทับร่างทรงเกิดขึ้น ในการประทับร่างทรงไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าจะมีระยะเวลาานเท่าไร แต่ใช้จากการสังเกตลีลาท่ารำของร่างทรงเท่านั้น การเชิญร่างทรงที่เป็นตัวแทนของผีประจำหมู่บ้านมาร่วมด้วยนั้น มีความเชื่อว่าเป็นการเชื่อเชิญเพื่อให้ท่านได้มาประทับร่างและอวยพรลูกหลานและบุคคลทั่วไปที่มาร่วมงานและเพื่อความเป็นสิริมงคลในการจัดพิธีกรรมรำผีในครั้งนี้

คติความเชื่อรำผีมอญ

คติความเชื่อของชาวมอญ ในเรื่องของการนับถือผี โดยเฉพาะ ผีบรรพบุรุษในสายตระกูลของตน ผู้ที่จะรับการสืบทอดจะต้องเป็นบุตรชายในสายตระกูลเท่านั้นหรือสืบสกุลเดียวกัน สาเหตุที่ชาวมอญให้บุตรชายสืบทอดความเชื่อเรื่องผี สันนิษฐานได้ว่า อาจเป็นเพราะบทบาททางสังคมค่อนข้างให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิงโดยเฉพาะในเรื่องของการสืบสกุล และความรับผิดชอบต่อครอบครัว ซึ่งบุตรชายจะต้องเป็นผู้ที่ดูแลบิดามารดาและครอบครัวของตนเอง ส่วนบุตรสาวเมื่อออกเรือนแล้วจะต้องไปอยู่กับฝ่ายสามี จึงมีโอกาสน้อยที่จะดูแลบิดามารดาของตนเอง ชาวมอญจึงให้ความสำคัญกับบุตรชายเพื่อเป็นตัวแทนที่สำคัญในเรื่องการสืบทอดเกี่ยวกับการนับถือผีจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้สายตระกูลของตนยังคงยึดถือและรักษาความเป็นสายเลือดหรือสายตระกูลของตนให้คงอยู่มั่นคงสืบไป จึงได้มีการตั้งกฎข้อบังคับให้บุตรชายเป็นผู้สืบสกุลและเป็นผู้รับการสืบทอดในการนับถือผี ทั้งนี้นอกจากเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษแล้วหลักปฏิบัติต่างๆที่มีการถ่ายทอดด้วยวิธีการเล่าสืบทอดกันมาและการปฏิบัติตามผู้อาวุโสอย่างเคร่งครัด ก็เป็นกุศโลบายเพื่อให้ลูกหลานในสายตระกูลของตนประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีมีสัมมาคารวะ มีความกตัญญูต่อเวทียังนี้ยังเป็นการเตือนให้ระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษของตนมิให้ลืมเลือน

ในความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษจะมีความสัมพันธ์กันในเรื่องของการประกอบพิธีกรรมรำผีมอญ แต่ถึงกระนั้นการประกอบพิธีกรรมรำผีก็มีได้กระทำกันได้โดยง่ายหรือกระทำกันโดยทั่วไปแต่จะต้องมีสาเหตุในการประกอบพิธีกรรมรำผีซึ่งการประกอบพิธีขึ้นเนื่องจากบุคคลในตระกูลกระทำผิดต่อผี จำเป็นที่จะต้องขอขมาเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพ

ต่อบรรพบุรุษ และเป็นการรักษาโรคที่ไม่สามารถรักษาได้ด้วยวิธีการทางการแพทย์ในปัจจุบันได้ จึงจำเป็นที่จะต้องหาที่พึ่งทางใจด้วยการทำพิธีกรรมรำผีมอญ ทั้งนี้การทำพิธีกรรมรำผีมอญยังสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของบรรพบุรุษเพื่อให้ลูกหลานได้แสดงพลังความสามัคคีในสายตระกูล เพราะบุคคลในสายตระกูลจำเป็นจะต้องช่วยกันเตรียมสิ่งเครื่องบูชาสิ่งของเครื่องใช้ประกอบในพิธี อีกทั้งยังเป็นโอกาสสำคัญที่ญาติพี่น้องจะได้มาพบเจอเพื่อได้สนทนาโต้ถามถึงความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัว นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ความรู้สึกมั่นใจของลูกหลานที่ยังคงมีบรรพบุรุษปกป้องดูแลคุ้มครองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ในการดำเนินชีวิตของชาวมอญ ความเชื่อในเรื่องผีมอญและการประกอบพิธีกรรมรำผีมอญ มีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจนโดยเฉพาะในเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษมีความสำคัญและมีบทบาทในการดำเนินชีวิตของชาวมอญเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้จากข้อปฏิบัติต่างๆที่เปรียบเสมือนจารีตของชนชาวมอญ หากมีการปฏิบัติหรือกระทำผิดก็อาจจะส่งผลให้เกิดสิ่งที่ไม่ดี จึงทำให้เกิดพิธีกรรมรำผีมอญที่เป็นการแสดงถึงความกตัญญู ความเคารพนับถือและเป็นการขอขมาต่อบรรพบุรุษของตัวเอง อีกทั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของผีประจำหมู่บ้านผู้ที่คอยดูแลชุมชนชาวมอญให้อยู่อย่างสงบสุขเปรียบเสมือนศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ซึ่งคนมอญให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ความเชื่อในเรื่องผีและพิธีกรรมรำผีของชาวมอญเป็นสิ่งที่ควบคู่กับคนมอญที่เป็นเอกลักษณ์ ความเชื่อดังกล่าวมีการสืบทอดจากบรรพบุรุษ จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงความเชื่อเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและผีประจำหมู่บ้าน ชาวมอญยังคงให้ความสำคัญมาก และยังคงสืบทอดรวมทั้งการปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดจากบรรพบุรุษไปสู่รุ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ชินนาค. (2543). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาประเพณีและ
พิธีกรรมการรำผีมอญบ้านวัดเกาะ
ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี.
- จวน เครือวิษณยาจารย์. (2543). ประเพณีมอญที่สำคัญ. กรุงเทพมหานคร.
ศูนย์มนุษยวิทยาศิรินคร. พิมพ์ครั้งที่ 2
- ชมรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย-รามัญ. (2547). ผลึกสัมพันธ์รามัญ-ไทย
เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี. กรุงเทพมหานคร
- พนม ทองสุ่ม. (2550). คติธรรมในการเล่นตะแบมมอญ. ปริญญาานิพนธ์.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน. (2549). การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการ
รำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญบางกระดี่. ปริญญา
านิพนธ์.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ไพโรจน์ บุญผูก. (2542). ประเพณีและวิถีชาวมอญย่านลำน้ำเจ้าพระยา
ปากเกร็ด.นิตยสารท่องเที่ยว. ปีที่ 39 ฉบับที่ 5
- พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, ร้อยตำรวจเอก. (2542). เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
และการเปลี่ยนแปลงทาง
วัฒนธรรมของชาวมอญ : กรณีศึกษาหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองหวาย
อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.ปริญญาานิพนธ์.จุฬาลงกรณ์

- ศิริรัตน์ แอดสกุล, เสถียร วิพรมหา, นิภา ธรรมบวร. (2542). **การอ้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ** : รายงานผลการวิจัยกรณีศึกษาชุมชนมอญบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมไทยรามัญ. (2547). **80 ปีศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์สุเอ็ดคชเสนี : 48 ปี สมาคมไทยรามัญ**. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์บริษัท เท็คโพรโมชั่น แอนด์ แอ็ดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด
- สุจิตต์ลักษณ์ ตีผดุง, พรทิพย์ อุศุภรัตน์, ประภาศรี ดำสะอาด. (2542). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์มอญ**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
- สมิทร ปุณณะการ. (2537). **รอยต่างทางประวัติศาสตร์บันทึกชาติมอญ**. สยามอารยะ. ปีที่2. ฉบับที่ 23
- สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). **มอญในเมืองไทย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์